

SPOLUČNOSŤ A ŽIVNÝ

Daniel Furrer

KAM AJ KRÁĽ CHODÍ PEŠO

Malá kultúrna história záchodu

Preklad Eudovít Pocrabko

m a m
m a s

Daniel Furrer

Kam aj kráľ chodí pešo

Malá kultúrna história záchodu

Z nemčiny preložil
Ľudovít Petraško

m a **ma**
m a š

Obsah

Úvod

Prvá kapitola:
***Antika: elitárna rafinovanosť
vysoko vyvinutých kultúr***

13

Druhá kapitola:
Stredovek: lesk a bieda

35

Tretia kapitola:
***Novovek: Ďalší vývin
a zjemnenie***

61

Štvrtá kapitola:
***Čas prudkého zvratu:
„Vo svete je veľa bahna!“***

117

Piata kapitola:
Jedovatý dych: Hrozby vychádzajúce z telesnej potreby

153

Šiesta kapitola:
Vôňa kvetov: človek v ére hygieny

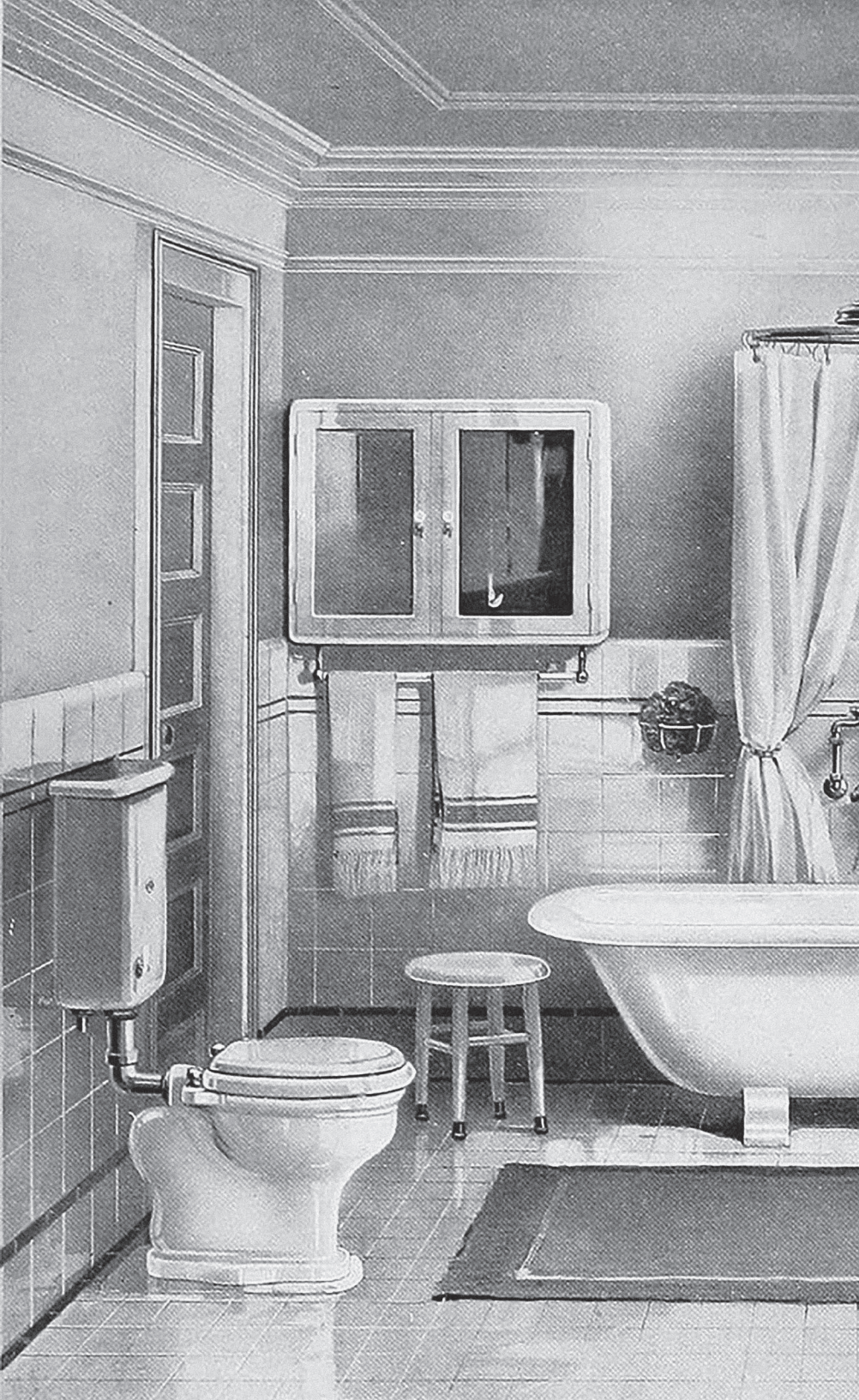
171

Epilóg:
Toaletné kuriozity

189

Bibliografia

Poznámky

Úvod

„Dejiny človeka sa odrážajú v dejinách kloák.“

Victor Hugo: Bedári

Pohľad do slovníka prezrádza, že človek našiel pre miesto, kde si zvykne uľaviť, nemalý počet označení: záchod, klozet, toaleta, latrína, kadibúdka, nula nula, pisoár, budar – aby sme spomenuli aspoň zopár. Už táto jazyková mnohorakosť prezrádza, že miesto, kam i kráľ chodí pešo, zaberá v našom každodennom živote nanajvýš dôležité miesto. K tomuto poznatku došli aj spisovatelia, dramatici a učitelia, ktorí sa ľudskej potrebe a miestu, kde ju človek vykonáva, rozličným spôsobom venovali. Bertold Brecht ho vo svojej hre *Baal* vychvaľuje priam ako najmilšie miesto na zemi:

*Miestom, kde ozajstné cítim blabo,
býval odjakživa pre mňa záchod.*

*Iba tam spoznáš pravú spokojnosť,
nad hlavou hviezd, dole svinstva dost’.*

*To miesto vskutku preúžasné, tam
i svadobnú cestu stráviť môžeš sám.*

*Že človek si, nech ti je útecha,
a preto nič nesmieš si ponechať.*

*Miesto múdrosti záchod doista,
bruchu tam nové slasti nachystáš.*

*V záchode človek stane sa inakším,
stačí, ak jemne, nežne potlačí.¹*

Zato pre Martina Luthera to bolo miesto pokušenia. Krátko pred Vianocami 1531 uverejnil nemecký reformátor veršovačku o diablovei, ktorý pristihne mnícha, ako v záchode číta z breviára dennú modlitbu:

Diabol: „Čujes, mních, na latríne
nesmieš čítať omšu!“

Mních: „Prečist'ujem si črevá
a pritom uctievam Boha všemohúceho.
Tebe prináleží, čo odchádza nadol,
všemohúcemu Bobu zas to, čo stúpa dohora!“²

Louis Sebastien Mercier (1740 – 1814) zašiel ešte o krok ďalej. Miestečko úľavy s príslušnou infraštruktúrou predstavovalo preňho samotné peklo. Roku 1781 to formuloval v diele *Tableau de Paris*:

„Tri štvrtiny latrín sú špinavé, odporné a vyvolávajú hnus. Architekti umiestnili potrubia len tak naverímboha a cudzinca nič nevyvedie do väčšieho údivu, ako keď zazrie celý amfiteáter latrín, jedny nad druhými, ako sa dotýkajú schodišťa, vedľa dverí, v samej blízkosti kuchýň, pričom sa zovšadiaľ šíri najodpornejší zápach. Priúzke rúry sa ľahko upchajú, fekálie sa kopia do výšky ako stúpy, stúpajú až k sedisku, dokiaľ pret'ažené potrubie nepraskne a nezaplaví dom. Deti sa strachujú týchto zamorených miest, nazdávajú sa, že tadiaľ vedie cesta do pekla.“³

Kto dnes navštíví miestečko úľavy, vonkoncom mu nezíde na um, že by sa tu mohol stretnúť s diablom. A hoci verejné záchody dnes ešte tu a tam pripomínajú to, čo opisuje Mercier, kúpeľňa doma núka pohodlie, pri ktorom nikto nepocit'uje odpor či zhnusenie.

Naopak, splachovací záchod je pre nás samozrejmosť. Lenže záchod predstavuje i čosi viac: strávime v ňom v priemere rok života.

Toto miesto si teda zaslúži, aby sme sa mu prizreli lepšie. Pritom nesmieme zabudnúť, že zároveň prenikáme do tabuizovanej zóny. Vykonávanie telesnej potreby, hoci má zásadný význam práve tak ako jedenie, rozmnožovanie, rodenie či spánok, je téma, ku ktorej sa ešte i dnes pristupuje nanajvýš zdržanlivo. Platí to i pre miesto, kde sa táto potreba vykonáva. Diskrétno písmenko P či D alebo nemenej taktne WC hovoria v tomto smere jasnou rečou. Zároveň sa však záchod paradoxne považuje za míľnik v dejinách ľudskej kultúry. Pri archeologických vykopávkach raných, vysoko vyvinutých kultúr sa zakaždým hrdo vyzdvihuje práve záchod splachovaný vodou. Označuje sa priam za významný výtvar ľudskej kultúry.

Ktoré rozvinuté kultúry poznali splachovacie záchody? Odkedy jestvuje WC? Jednoduché otázky neraz stoja na začiatku dlhých odpovedí. Rovnako ako aj v tomto prípade. Ako sa počas rešerší k tejto knihe rýchlo ukázalo, dejiny splachovacieho záchoda sa nemôžu vyčerpať tým, že opíšeme, ako sa vyvíjala technika. WC zmenilo aj náš postoj voči tejto telesnej potrebe u človeka. Zatiaľ čo dnes považujeme fekálie za bezcenný odpad, ešte v 19. storočí to bolo celkom inak. Sediaci oceňovali nielen hnoj vyprodukovaný zvieratami, ale v ich očiach stáli vysoko i ľudské exkrementy. Vo vplyvných kruhoch v Paríži sa export exkrementov považoval za jeden z najväčších zdrojov príjmu pre mesto, ktoré roku 1834 „vyprodukovalo“ dohromady 102 800 kubických metrov fekálií. Roku 1844 sa vo Francúzsku zrodil i grandiózny projekt komerčného využitia moču, ktorý sa mal chemicky spracovávať v priemyselnom komplexe menom Ammonopolis. Ostalo však iba pri nápade. Napriek tomu ešte roku 1862 Victor Hugo v románe *Bedári* s ľútosťou konštatoval, že kanalizácia je zariadenie na ničenie peňazí, pretože sa ňou jednoducho odplavuje cenné hnojivo.

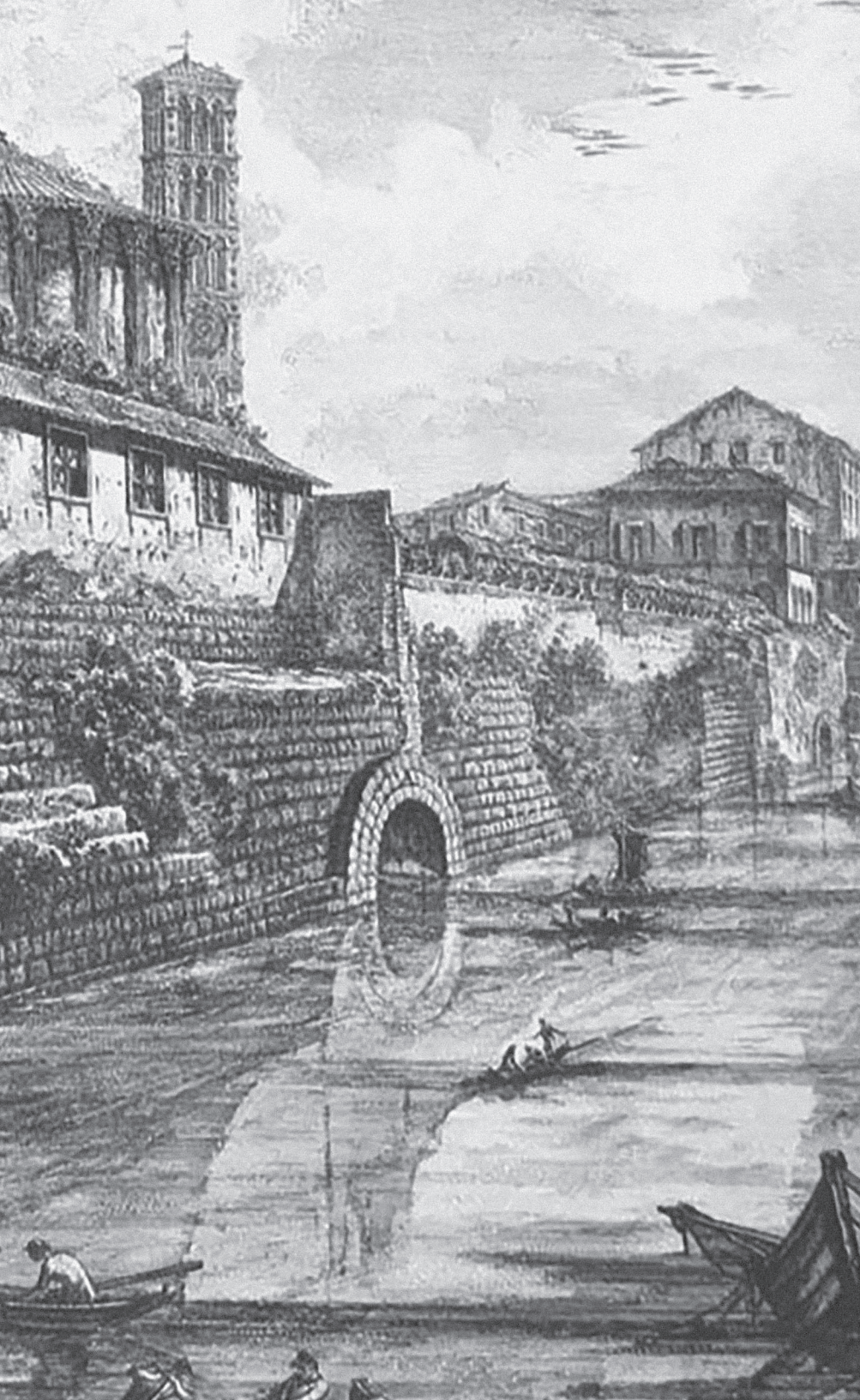
Z bádania v oblasti dejín záchodov vyplynulo ešte čosi: v tejto inak prirodzenej potrebe sa dodnes skrývajú i špecifické hrozby. Množstvo prameňov zo stredoveku hovorí o smrteľných úrazoch,

ku ktorým došlo pri vyprázdňovaní záchodových jám. A to nie je všetko! Francúzskeho kráľa Henricha III. (vládol v rokoch 1574 – 1589) zavraždili na záchode a od Gregora z Tours sa dozvedáme o kňazovi, ktorý roku 473 vypustil dušu práve v záchode. Podľa okolností sa teda vykonávanie telesnej potreby mohlo skončiť aj smrťou. Pritom ľuďom v tých časoch ostali skryté najrozšírenejšie hrozby, ktoré mohli mať pôvod vo fekáliách. Môžu v nich byť obsiahnutí pôvodcovia takých chorôb ako týfus či cholera, a preto všade, kde ľudia museli žiť natlačení v obmedzenom priestore a zanedbávali hygienu, nachádzali infekčné choroby ideálnu živnú pôdu.

Ešte slovko k exkurzom, ktoré sú v ďalšom texte graficky farebne odlíšené. Sú to historiky z histórie, núkajú rozšírenie, odbočenie a rozptýlenie vo vzťahu k samotnému rozprávaniu – ideálna lektúra pre malú potrebu.

Na záver: pôvod citátov sa uvádza v záverečných poznámkach, upustili sme od poznámok pod čiarou a aj, keďže nám nejde o vedeckú rozpravu, od kritického poznámkového aparátu. Apropo, poznámka pod čiarou: tu sa už ocitáme priamo uprostred našej tematiky! Americký publicista Anthony Grafton hovorí: „Moderná poznámka je pre život civilizovaného historika nevyhnutná práve tak ako záchod. I on predstavuje nevďačnú tému pre kultivovaný rozhovor a venujeme mu pozornosť, len ak poriadne nefunguje. Poznámka, tak ako záchod, umožňuje zbaviť sa akoby v tichej komôrke nepríjemných povinností, rovnako ako záchod i ona je decentne ukrytá – v ostatných rokoch často nie iba na spodný okraj strany, ale až na koniec knihy. Zíde z očí a neraz i z mysle: ide napokon, tu i tam, predsa o banalitu.“⁴⁴

Prvá kapitola:

Antika: elitárna rafinovanosť vysoko vyvinutých kultúr

Vek hygieny sa ohlášal už pred päťtisíc rokmi. Toto môžeme s istým zjednodušením vyhlásiť, keďže už v tret'om tisícročí pred Kristom sa v navzájom nezávislých kultúrach objavili záchody a kultúra. Nevedno, kto vlastne „vynašiel“ takéto miestečko úľavy. Počiatky boli nanajvýš prosté, totiž obyčajná diera. Dokiaľ boli Izraeliti ešte nomádmi a žili v táboroch, prísne hygienické predpisy zabezpečovali, že sa územie tábora udržiavalo v čistote. Každý musel vykonávať potrebu mimo neho a svoje výkaly hneď aj zahrabať. V Starom zákone sa o tom píše:

„Za táborom budeš mať miesto, kam budeš chodiť von. Vo svojom výstroji budeš mať rýľ, a keď si vonku kľakneš, vykopeš ním jamku a zahrabeš svoj výkal. Lebo Hospodin, tvoj Boh, kráča prostriedkom tvojho tábora, aby ťa vyslobodil a aby ti vydal do rúk tvojich nepriateľov. Nech je tvoj tábor svätý, aby nevidel u teba nič neslušné a neodvrátil sa od teba.“

(5. kniha Mojžišova, Deuteronomium, kapitola 23, verš 13 až 15.)

Kto trávi veľa času v prírode, ten nebude žasnúť nad týmto ustanovením. Ešte dnes znie najdôležitejšia zásada života v prírode: „Vyhrab jamu, keď vykonávaš potrebu.“⁴⁵ V zemi sa exkrementy zlikvidujú oveľa rýchlejšie ako na povrchu. Zabráni sa ich odplaveniu do blízkyh vôd alebo tomu, aby hmyz, ktorý si sadne na výkaly, pôvodcov chorôb poroznášal.

Odstrániť odpad všetkého druhu, najmä exkrementov, nebol problém, dokiaľ Ľudia žili v malých skupinách alebo pokým ako kočovníci striedali miesto pobytu. Veci sa skomplikovali, keď sa Ľudia usadili. Teraz sa už nedalo jednoducho vyhrabať jamu a zasa ju zasypať. Človek došiel očividne na rozličných miestach k rovnakému riešeniu: odpaviť fekálie vodou. Nasledujúci krátky prehľad sa do značnej miery opiera o archeologické vykopávky z čias pred antiky, keď písomné a obrazové informácie o záchodoch sú zriedkavé.

V lokalite Sara Brae z doby kamennej na Orknejách sa nachádzajú zrejme najstaršie záchody na svete. Pochádzajú z roku 2800 pr. Kr. Do masívnych kamenných múrov domov boli zabudované výklenky, odkiaľ viedli výpustné kanály. Záver, že ide o záchody, je síce zrejmy, jednako ho nemožno dosvedčiť s úplnou istotou.

Pakistan/India (induská kultúra): v polovici 3. tisícročia pr. Kr. sa v oblasti rieky Indus dlhzej 3200 kilometrov zrodila vyspelá, takzvaná induská kultúra. Územie s rozlohou vyše 1,3 milióna kilometrov štvorcových obývala vysoko organizovaná spoločnosť. Prvé doklady o tejto kultúre objavili archeológovia začiatkom dvadsiatych rokov 20. storočia. Archeologické nálezy boli mimoriadne rozmanité a bohaté. Ukázalo sa, že tu žili Ľudia s vysoko vyvinutou, vyspelou kultúrou, ktorá sa vyrovnala kultúram v Egypte, Mezopotámii alebo Číne.

Mohendžo-daro (štyristo kilometrov na sever od Karáčí) bolo v tých časoch jedným z najväčších miest. Skladalo sa z dvoch častí: vyššie položenej citadely na západe s rozmermi dvesto krát štyristo metrov a dolného mesta na východe. Oddeľoval ich od seba nezaštvávaný pozemok široký asi dvesto metrov. Toto usporiadanie je typické aj pre iné mestá induskej kultúry.

V citadele objavili nádrž veľkú sedem krát dvanásť metrov, ktorá sa označuje za najstaršie verejné kúpele. V domoch dolného mesta sa vo výklenkoch nachádzali okrem kúpeľní aj záchody. Boli postavené okolo roku 2500 pr. Kr., zrejme o niečo neskôr ako záchody na Orknejách, a čo je zvláštne, boli to prvé sedacie záchody v „západnom“ štýle. Slovo na vysvetlenie: v starom Oriente sa pri

vykonávaní potreby kvočalo, nie sedelo. Tieto záchody boli vymurované z tehál a mali drevené sedadlo, každý z vlastným odtokovým žľabom, ktorým sa exkrementy odvádzali do verejného kanálu na ulici alebo do žumpy.

Záchody a kúpeľne disponovali premysleným zásobovaním vodou, práve tak ako aj odtokové žľaby pozdĺž ulice. Voda sa odvádzala z blízkeho Indusu a privádzala sa potrubím, ktoré bolo utesené bitúmenom. Takýto štandard pôsobí impozantným dojmom: „Sanitárno-hygienické zariadenia, pri ktorých bolo treba presne vypočítať spády pre odpadové kanály, technicky prevyšujú všetko, čo poznáme z iných raných vyspelých kultúr. Dbalo sa ešte aj na to, aby sa neznečistila pitná voda vo verejných studniach.“⁶⁶

Tu vidno dôležitý prvok v histórii záchodov: dostatok vody umožnil, aby sa ňou plytko. Väčšie osídlenia blízko vody čoskoro využívali vzácnu tekutinu už nielen na pitie, ale aj ako ideálny prostriedok na odstraňovanie odpadu. Pritom sa nešetilo výdavkami, pretože nákladný potrubný systém musel privádzať čistú a odvádzat špinavú vodu. Ak chýbali tieto predpoklady, neboli ani splachovacie záchody.

Predná Ázia (Mezopotámia): okolo roku 2400 pred Kr. postavili sedem sedacích záchodov z pálených tehál v severnom paláci v Esnunne (Tel Asmar). Boli zoradené vedľa seba, človek teda vykonával svoju prirodzenú potrebu v spoločnosti. Žľaby vyložené asfaltom spájali záchody s murovaným odtokovým kanálom, ktorý viedol popod ne. V nádobe s vodou vedľa nich bola hlinená varecha. Tento luxus si však dovolili iba majetní. V jednoduchých domoch sa zatiaľ nenašli nijaké záchody a iba zriedka odtokové kanály.

Okolo roku 1350 pred Kr. sa na severe Mezopotámie ujali vedúcej úlohy Asýrcania. Zmena vlády neznamená ešte začiatok novej kultúry. Noví vládcovia prevzali nejednu z vymožeností podmanených národov, najmä vysoký štandard hygieny. V paláci asýrskeho kráľa Sargona (722 – 705 pred Kr.) sa našlo šesť záchodov, aj tu sa na nich sedelo, nie kvočalo.

Egypt: Grék Herodotos (484 – 425 pred Kr.) si na ceste po Egypte všimol, že Egypt'ania majú v domoch záchody a na rozdiel od Grékov nevykonávajú potrebu vonku. „Ženy v Egypte púšťajú moč postojacky, muži posediačky. Telesnú potrebu vykonávajú v domoch, jedlo prijímajú vonku na ulici. Ako dôvod uvádzajú: čo je škaredé, ale potrebné, to treba vykonávať skryto, čo nie je škaredé, otvorene.“⁶⁷

S najväčšou pravdepodobnosťou mali Egypt'ania nielen za čias Herodota záchody v obydliach. Prinajmenšom vo vznešenejších domácnostiach. Toto potvrdzujú aj modely domov z hrobov Starej ríše: dva zvislo stojace bloky – pôvodne isto z kameňa –, medzi nimi medzera, kam sa postavila nádoba dopoly naplnená pieskom. V Achetatone (El-Almarna), hlavnom meste kráľa kacíra Echnatona (1364 – 1347 pr. Kr.), sa našiel záchod so sedadlom z vápenca. Mal otvor v tvare kľúčovej dierky a pravdepodobne objemnú nádobu, ktorá slúžila ako zachytávací nádrž. Sedadlá iných záchodov tvorila doska, ktorá sa položila na tehlový podstavec a na oboch stranách mala priehlbínu na uloženie piesku, ktorý sa po skončení úkonu nasypal do záchoda.

Egyptskou špecialitou bol prenosný záchod: pod drevenú stoličku so širokou škárou uprostred sa dala podľa potreby zasunúť drevená debna či hlinená nádoba. Na zachytávanie sa používali i lacnejšie koše. V egyptských hroboch sa našli nočníky, nebožtíkovi ich vložili do hrobu.

„Napočudovanie, dosiaľ sa nenašlo nič, čo by poukazovalo na jestvovanie kanalizácie v obytných objektoch a kráľovských palácoch. Pritom kanály nad zemou v totemových chrámoch a mastabách Starej ríše neboli neznáme.“⁶⁸ V domoch ani v palácoch starého Egypta vodovod nepoznali, podľa všetkého teda ani splachovacie záchody.

Kréta a Santorin: Systém latrín, ktorý na Kréte postavili Minojčania, spĺňal najvyššie hygienické nároky. V paláci v Knosse z polovice 2. tisícročia pred Kr. (okolo roku 1700 – 1650 až okolo 1425 pred Kr.) objavil britský archeológ Sir Arthur John Evans (1851 – 1941) miestnosť dlhú dva metre a širokú meter, teda veľkosti dnešných

záchodov. Pri stene sa našli stopy po drevenom sedadle, pod dlážkou ešte jedna, šikmá, ktorá sa neustále obmývala vodou a odplavovala nečistotu. Steny boli obložené ľahko obmývateľnými gypsovými platňami. Evans usudzoval, že odtoková rúra od sedadla záchoda „bola azda uzavretá pohyblivou klapkou, aby stlmila zápach.“⁶⁹

Knossos sa dlho nachádzal v centre pozornosti archeológov, až kým archeologické vykopávky na Santorine (v antike Thera) v 60. rokoch 20. storočia nevyvolali senzáciu. Pod metrovými vulkanickými nánosmi pri dedine Akrotiri sa objavili zrúcaniny mesta, ktoré okolo roku 1600 pred Kr. postihol strašný výbuch sopky a zemetrasenie. V týchto Pompejach egyptskej oblasti sa v domoch majetných občanov našli aj splachovacie záchody. V „západnom dome“, jednom z najlepšie preskúmaných, našiel sa sedací záchod, jednoduchá lavica s úzkou škárou. Hlinená rúra zapustená do vonkajšej steny domu prijímala odpadovú vodu a fekálie a odvádzala ich do žumpy.

Grécko: Vysokú úroveň minojskej kultúry klasické Grécko (510 – 404 pred Kr.) už nedosiahlo. „Iba obydlia bohov, nie ľudí, boli nádherné,“ čítame u Plutarcha.¹⁰ Toto paušálne tvrdenie však neprezrádza, aký vývin podstúpili aj Gréci. Rada, ktorú udeľoval Hesiodos v 8. storočí pred Kr. v knihe *Diela a dni*, totiž aby sa potreba nevykonávala pri prameni, v časoch Sokratových (okolo 470 – 399 pred Kr.) už nepostačovala. Vývin od spoločenstiev k vážnym mestským štátom (Poleis) nútil aj Grékov vyrovnat' sa s problémami pri stavbe mesta, medzi nimi aj s odstraňovaním odpadu.

Klasické Atény zrejme nikdy neboli veľmi čisté mesto. V každom prípade si v komédii *Mier* od Aristofana (okolo 445 – 385 pred Kr.) želá istý muž, aby mal „nos bez dier“ a vinár Trygaion, ktorý „nesie sa do neba“ na obrovskom ľajniakovi, ešte aj vysoko hore nad mätežou aténskych domov sa strachuje, aby od hnusných výparov, čo stúpajú z kloák a stajní, nestratil vedomie a nezrútil sa dolu.

„Čo robíš, ty chlape nešťastný,
 Čo v Pireu faklíš pri kurvách?
 Ved' zničíš ma, zničíš ma. Zakry hneď“

*Tie výkaly bromadou zeme
 A zasad' tam do toho vavriny
 A rozprás tam vôňu, ved' v prípade,
 Že padnem, moje zdochnutie
 Bude stát' Chijčanov päť talentov
 Len pre tvoj nešťastný zádok.
 Ach, aký strach mám! Nevravím to zo žartu,
 Ty, mašinista, pozor daj, ved' cítim už,
 Že pri pupku ma čosi teplé ovieva!
 Ak nedáš pozor, hned' má chrobák potravu.
 No zdá sa mi, že som už blízko pri boboch,
 ba dokonca už vidím Diov príbytok.⁴¹*

Keď Trigaion zo svojej vzdušnej pozorovateľne pozoruje muža, ako si na otvorenej ulici vyprázdňuje črevá, očividne je svedkom vonkoncom nie zriedkavého divadla. „Keď človek dvihne na ulici kameň, aby odohnal štekajúceho psa,“ hovorí sa v inej Aristofanovej hre, „vystavuje sa nebezpečenstvu, že si ušpiní prsty od exkrementov.“⁴² V porovnaní s týmto zobrazením (ne)mravov pôsobí priam neškodne prax jednoducho vyliat' obsah nočníka z okna. Keď sa ozvalo obávané „Z cesty!“, museli si chodci dať pozor, práve sa voľakto strojí na ulici zbaviť sa výkalov.

Nočník ako verný sprievodca

Nočník je oveľa starší ako splachovací záchod. Fakticky od čias, ako sa začali vyrábať nádoby z hliny a dreva, mohol sa používať hrniec ako nočná nádoba. Gréci označovali nočník aj ako prenosnú vázu (*skapbia*). Poznali však aj *amides*, džbány s uchom a zobákovitým nadstavcom. Ten jednak uľahčoval narábanie s nočníkom, jednak umožnil vyliat' obsah tak, aby si človek nezašpinil ruky. Označenie *sellae perforatae* (stolička či sedadlo s výrezom) u Rimanov jednoznačne prezrádza, ako toto zariadenie vyzeralo. Preto sa ešte dnes označuje vyprázdňovanie čriev ako stolica.

Nočník bol známy dokonca i v kruhoch rímskej *high society*. Použit' ho na verejnosti neznamenal síce urážku hanblivosti, pokladalo sa však za čosi plebejské. Petronius Arbiter (zomrel roku 66), považovaný za autora *Satirikonu*, pri opise hostiny u Trimalchia uvádza:

„Ani to nedopovedal, Trimalchios luskol prstami a na to znamenie mu eunuch medzi hrou podstrčil nočník. Vymočil sa doň, dal si doniesť vodu na ruky, strčil do nej iba prsty a utrel si ich chlapcovi o hlavu.“⁴¹³

Primerané zariadenia jestvovali aj pre malé deti, ako vidno na gréckej váze (por. obr. 1). Takýto „detský záchod“ si isto mohli dovoliť iba boháči. A vôbec, nočníky slúžili aj ako znak stavovskej príslušnosti: cisár Nero (37 – 68) ho mal zo zlata.

Ako svedčia početné archeologické nálezy, nepochybne bol nočník u Grékov predmetom používaným nanajvýš hojne. Najneskôr v helénskom období (3. – 1. storočie pred Kr.) ani záchod nebol prinajmenšom boháčom neznámy. Zvyčajne pozostával zo sedadla, ktoré sa nasadilo na hrniec, alebo z hrnca bez násady. Jestvovali však aj záchody pevne namontované na vonkajšiu stenu domu, skladali sa z misy a sedadla. Výtok viedol k výpustu v múre, obsah misy sa tadiaľ vyprázdňoval do priekopy na ulici alebo do kanalizácie. Keďže zachované záchodové misy nedovoľujú, aby sa na nich dalo sedieť, a na to, aby boli určené výlučne na močenie, majú priveľké rozmery, predpokladá sa, že nad záchodovou misou bolo ešte sedadlo s otvorom, zrejme z dreva, takže sa časom rozpadlo a neostali po ňom stopy. Hoci sa tieto sedacie záchody nevyrovnajú ešte záchodom z Knossu alebo Akrotiri, ich vyhotovenie je jednako pozoruhodné.

V Aténach sa dodnes nenašli verejné záchody, a to napriek tomu, že život sa tu odohrával zväčša mimo vlastných štyroch stien. Pravdepodobne však neboli neznáme, napríklad v gréckom Miléte v Malej Ázii sa našli pozoruhodné verejné záchody zo 6. storočia pred Kr.